

VIVERE IN VRBE VIMINACIVM TOM 1 / VOLUME 1

БЕОГРАД / 2022 / BELGRADE

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД

Посебна издања 76

INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY
BELGRADE

Monographies 76

VIVERE IN VRBE VIMINACIVM

Том 1

Уредници
Мирјана Војвода
Илија Данковић
Бебина Миловановић

Београд 2022

VIVERE IN VRBE
VIMINACIVM

Volume 1

Editors
Mirjana Vojvoda
Ilija Danković
Bebina Milovanović

Belgrade 2022

VIVERE IN VRBE
VIMINACIVM
Том 1

Издавач
Археолошки институт
Београд
Кнез Михаилова 35/IV

Посебна издања 76

Главни и одговорни уредник
Снежана Голубовић

Уредници
Мирјана Војвода, Илија Данковић,
Бебина Миловановић

Рецензенти
Иван Радман-Ливаја
Кристиан Газдак
Миомир Кораћ

Превод
Милица Тапавички Илић

Лектура
Мирјана Нешић, Дејв Калкат

Фотографије
Вања Кораћ, Горан Стојић

Дизајн и припрема
Digital Art Beograd

Штампа
Digital Art Beograd

Тираж
100

ISBN 978-86-6439-069-9
ISBN (Printed) 978-86-6439-070-5
ISBN (Online) 978-86-6439-071-2

© Сва права задржана

**VIVERE IN VRBE
VIMINACIVM
Volume 1**

Publisher
Institute of Archaeology
Belgrade
Knez Mihailova 35/IV

Monographies 76

Editor in chief
Snežana Golubović

Editors
Mirjana Vojvoda, Ilija Danković,
Bebina Milovanović

Reviewed by
Ivan Radman-Livaja,
Cristian Găzdac
Miomir Korać

Translated by
Milica Tapavički Ilić

Proofreading
Mirjana Nešić, Dave Calcutt

Photographs
Vanja Korać, Goran Stojić

Graphic design
Digital Art Beograd

Printed by
Digital Art Beograd

Printed in
100

ISBN 978-86-6439-069-9
ISBN (Printed) 978-86-6439-070-5
ISBN (Online) 978-86-6439-071-2

© All rights reserved

САДРЖАЈ

- 9 | *Мирјана Војвода, Јелена Анђелковић Грашар*
Виминацијум – историјат и истраживања
- 21 | *Снежана Голубовић*
Medicus и његов инструментариј: Брига о здрављу у Виминацијуму
- 57 | *Илија Данковић, Бебина Миловановић*
Позивам те, *Thôbarrauai* Магијска пракса у Виминацијуму
- 99 | *Младен Јовичић, Иван Богдановић*
Римска религија, разни култови и хришћанство у Виминацијуму
- 203 | *Илија Данковић, Милица Марјановић*
Жена, супруга, мајка: Свакодневница становница Виминацијума
- 285 | *Бебина Миловановић, Саша Реџић*
Накит и фибуле: Између функционалности, естетске вредности и статусног симбола
- 429 | *Горан Стојић*
Живот на простору Виминацијума од 5. до 12. века
- 471 | *Илија Микић*
Осврт на проучавање хуманог скелетног материјала са Виминацијума

CONTENTS

- 9 | *Mirjana Vojvoda, Jelena Anđelković Grašar*
Viminacium – history and research
- 21 | *Snežana Golubović*
Medicus and his instruments: Healthcare in Viminacium
- 57 | *Ilija Danković, Bebina Milovanović*
I summon thee, *Thôbarrabau* Magical practice in Viminacium
- 99 | *Mladen Jovičić, Ivan Bogdanović*
Roman Religion, various Cults and Christianity in Viminacium
- 203 | *Ilija Danković, Milica Marjanović*
Woman, Wife, Mother: Everyday life of female residents in Viminacium
- 285 | *Bebina Milovanović, Saša Redžić*
Jewellery and brooches: Between functionality, aesthetic value, and status symbol
- 429 | *Goran Stojić*
Life in the Viminacium area from the 5th to the 12th century
- 471 | *Ilija Mikić*
A review of the study of human skeletal material from Viminacium

ВИМИНАЦИЈУМ –
ИСТОРИЈАТ И ИСТРАЖИВАЊА
Мирјана Војвода, Јелена Анђелковић Грашар

VIMINACIUM –
HISTORY AND RESEARCH
Mirjana Vojvoda, Jelena Anđelković Grašar

Војни логор у Виминацијуму настао је највероватније већ почетком 1. века н. е. када Римљани продиру у овај део Подунавља. Војна организација на Дунаву била је по својој прилици истовремена са оснивањем провинције Мезије, које се датује у 15. годину н. е. Тежња Римљана за успостављањем легијских логора на Дунаву, чиме су добили сигурнију границу, била је мотивисана потребом да се заштите римске области на југу Балкана од пљачкашких похода са севера. Покоравање слободних племена између провинције Македоније и Дунава трајало је током последње три деценије 1. века пре н. е. и завршило се постепеним померањем легија из Македоније на север и оснивањем провинције Мезије, која се простирала од Саве до Црног мора. Врло брзо се показало да је провинција сувише велика да би се могла ефикасно штитити и због тога је 86. године н. е. подељена на две: Горњу и Доњу Мезију.¹

Виминацијум се у доба Римљана развио у највеће градско насеље у Горњој Мезији и важан војни центар у коме је била стационарирана Легија VII Клаудија (*Legio VII Claudia Pia Fidelis*). Статус муниципијума (*Municipium Aelium Viminacium*) Виминацијум је вероватно добио на почетку владавине Хадријана (117. године). Средином 2. века, а можда и раније, постао је седиште гувернера провинције Горње Мезије. Врхунац у развоју досегао је за време владавине Септимија Севера и његових непосредних наследника, да би почетком владавине Гордијана III (239. године) добио статус колоније (*Colonia Viminacium*).²

Истовремено са добијањем статуса колоније, Виминацијум је стекао и право ковања провинцијалног бронзаног новца. Нешто касније, вероватно у време владавине Филипа I (244–249. године) отворена је и секундарна

1 Mirković 1968, 22; IMS I, 28; Ферјанчић 2002, 159–160; Ferjančić 2013, 13–14.

2 Mirković 1968, 63–69.

The legionary fort in Viminacium was most likely established at the beginning of the 1st century CE, as the Romans reached this part of the Danube Valley. It seems that organising the military on the Danube occurred simultaneously with the establishment of the province of Moesia, in the year 15 CE. The Romans' tendency to establish legionary forts on the Danube and to obtain a border that would be more secure was motivated by the need to protect the Roman provinces in the south of the Balkans from plunderers from the north. Subordinating free tribes that used to dwell between the province of Macedonia and the Danube occurred over the three final decades of the 1st century BCE and ended with a gradual movement of legions from Macedonia towards the north and the establishment of the province of Moesia. This stretched from the river Sava to the Black Sea. It soon became apparent that the province was too big to be effectively controlled and, as a result, in the year 86 CE, it was divided into two parts: Upper and Lower Moesia.¹

During Roman times, Viminacium developed into the largest civilian settlement in Upper Moesia, but also into an important military centre in which the legion VII Claudia was stationed (*Legio VII Claudia Pia Fidelis*). Most likely at the beginning of Hadrian's rule (the year 117), Viminacium gained the status of a municipium (*Municipium Aelium Viminacium*). In the middle of the 2nd century, but possibly even earlier, it became the governor's seat of the province of Upper Moesia. During the reign of Septimius Severus and his heirs, it reached the pinnacle of its development. At the beginning of rule by the emperor Gordian III (the year 239), it received the status of a colonia (*Colonia Viminacium*).²

Simultaneously with becoming a colony, Viminacium also obtained the right to mint provincial bronze coins. Somewhat later, most likely during the reign of Philippus I (244–249), a sec-

1 Mirković 1968, 22; IMS I, 28; Ферјанчић 2002, 159–160; Ferjančić 2013, 13–14.

2 Mirković 1968, 63–69.

империјална ковница у којој су ковани антонинијани. Обе ковнице затворене су у време заједничке владавине Валеријана I и Галијена, прва 254/255. а друга 257. године.³

На економски и политички успон Виминацијума утицало је више фактора: повољан географски положај у оквиру одбрамбеног система Царства, раскршће важних путних комуникација, развијена трговачка мрежа, као и рудама богато залеђе. Готово да није било римског императора који није посетио Виминацијум, а неки су у њему дуже или краће боравили. Хадријан је у Виминацијуму два пута организовао лов, а и Септимије Север га је посетио два пута. Након њега ту су били и други императори: Гордијан III, Филип I, Требонијан Гал, Хостилијан, Диоклецијан, Константин Велики, Констанције I, Јулијан, и последњи међу њима, Грацијан.⁴ Од 365. године Виминацијум постаје епископско седиште једног, од четири епископа у Мезији. Град је уништен средином 5. века у најезди Хуна и никада више није достигао стари сјај. Из времена Јустинијанове обнове у 6. веку познат је само као војно упориште.⁵

Прва сазнања о Виминацијуму која су допрла до европске јавности потичу од грофа Марсиљија (Aloysio Luigi Ferdinand Marsili, 1658–1730) који је своја запажања с путовања дуж средњег и доњег тока Дунава, објавио у чувеном делу *Danubius pannonico-mysicus, observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, physicis perlustrat*.⁶ Оставио нам је драгоцену сведочанство о изгледу Виминацијума крајем 17. века и први цртеж основе римског града и војног логора. Чини се да је ово дело грофа Марсиљија изазвало пажњу, јер је након његовог објављив-

ondary imperial mint was opened, in which Antoniniani were minted. Both mints were closed during the joint reign of Valerian I and Gallienus, the first in 254/255 and the second one in the year 257.³

Several factors influenced the economic and political development of Viminacium: its convenient geographical position within the imperial defensive system, on the crossroads of important communication routes, a developed trading network, as well as its hinterland rich in ores. Almost every Roman emperor visited Viminacium and some of them are known to have lived here over a longer or shorter period of time. On two occasions, Hadrian organised imperial hunts in Viminacium, and Septimius Severus also visited the city twice. After him, there were also other emperors who visited: Gordian III, Philippus I, Trebonianus Gallus, Hostilian, Diocletian, Constantine the Great, Constantius I, Julian and, the last one among them, Gratian.⁴ From the year 365, Viminacium became the episcopal seat of one of four Moesian bishops. In the middle of the 5th century, the city was destroyed in a Hunnic invasion, never again to reach its previous glory. From the time of Justinian's renovation in the 6th century, it was known only as a military stronghold.⁵

The earliest information about Viminacium that reached the European public came from Count Marsigli (Aloysio Luigi Ferdinand Marsigli, 1658–1730). He wrote down his impressions from his trip along the middle and lower Danube Valley and he published them in his famous work *Danubius pannonico-mysicus, observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, physicis perlustrat*.⁶ He left precious testimonies about the appearance of Viminacium during the 17th century and the first drawing of the Roman city and legionary fort's ground plan. It seems that this work by Count Marsigli attracted attention, since after

3 Борић-Брешковић 1976, 8–23; Vojvoda, Golubović, Mikić 2021, 7.

4 Голубовић, Мрђић, Кораћ 2018, 37.

5 Korać, Golubović, Mrđić 2018, 45.

6 Marsigli 1726.

3 Борић-Брешковић 1976, 8–23; Vojvoda, Golubović, Mikić 2021, 7.

4 Голубовић, Мрђић, Кораћ 2018, 37.

5 Korać, Golubović, Mrđić 2018, 45.

6 Marsigli 1726.

вања дунавски простор постао занимљив не само истраживачима античких старина, већ и сликарима и путописцима.⁷

У другој половини 19. века још један истраживач, Феликс Каниц, пролази овим крајевима и оставља нам описе остатака Виминацијума затечених на терену. Из његових сведочанстава сазнајемо да су се 1866. године још увек на површини назирали остаци римског града и војног логора: бедеми, остаци грађевина, улице, водоводи, купатила, монументалне гробнице од којих су неке биле украшене фрескама и саркофази.⁸

Првим археолошким ископавањима Виминацијума 1882. године руководио је Михаило Валтровић, утемељивач српске археолошке науке, први професор археологије на Великој школи у Београду и кустос Народног музеја. Валтровић је истраживао простор града и логора и његова публикована скица представља драгоцену податак.⁹ Димензије војног логора које је том приликом дао, 430 x 350 m, потврђене су као најтачније савременим геофизичким методама. Ископавања Виминацијума наставио је Валтровићев ученик, Милоје Васић, 1902. и 1903. године. У току те две године Васић је значајно унапредио истраживања Виминацијума. Усредсредило се на урбану структуру цивилног насеља и започео је са ископавањима инсула града, односно ужег градског језгра. Открио је чувену улицу с портиком и закључио да је Виминацијум био изграђен по плану којим је било предвиђено да се улице секу под правим углом. Његова истраживања привукла су велику пажњу, па је у посету дошао и краљевски пар Обреновића са свитом, а краљица Драга му је даровала 100 дуката с којима је наставио даља ископавања.¹⁰

7 Korać, Golubović 2009, 7–8.

8 Korać, Golubović 2009, 8.

9 Валтровић 1884, 2–14, 49–63, 91–114, 121–142.

10 Korać, Golubović 2009, 9; Korać, Golubović, Mrđić 2018, 46.

it was published, the Danubian region became interesting not only to researchers of ancient antiquities, but also to painters and travellers.⁷

During the second half of the 19th century, another explorer, Felix Kanitz, travelled through this region and recorded descriptions of the Viminacium remains that he found in the field. From his testimonies we are able to understand that in 1866, remains of the Roman city and legionary fort were still visible above the ground: the fortification walls, structural remains, streets, aqueducts, baths, monumental tombs, some of them decorated with frescos, as well as sarcophagi.⁸

In 1882, the first archaeological excavation of Viminacium was conducted by Mihailo Valtrović, founder of Serbian archaeological science, the first professor of archaeology at the Belgrade University and custodian of the National Museum. Valtrović examined the area of the city and the legionary fort and the sketch he published represents valuable information.⁹ Dimensions of the legionary fort he established on that occasion, measuring 430 x 350 m, were confirmed with modern geophysical methods as the most accurate ones. In 1902 and 1903, Valtrović's student Miloje Vasić continued the excavation of Viminacium. During these two years, he advanced the research of Viminacium to a great extent. He focused on the urban structure of the civilian settlement and started with the excavation of the city's insulae, the narrow urban core. He discovered the famous street with a portico and concluded that Viminacium was designed according to the Hippodamian Plan, in which all of the streets fit a grid plan. His research also drew much attention and the royal couple Obrenović and their suite paid him a visit. Queen Draga donated 100 ducats, which he used to continue his research excavation.¹⁰

7 Korać, Golubović 2009, 7–8.

8 Korać, Golubović 2009, 8.

9 Валтровић 1884, 2–14, 49–63, 91–114, 121–142.

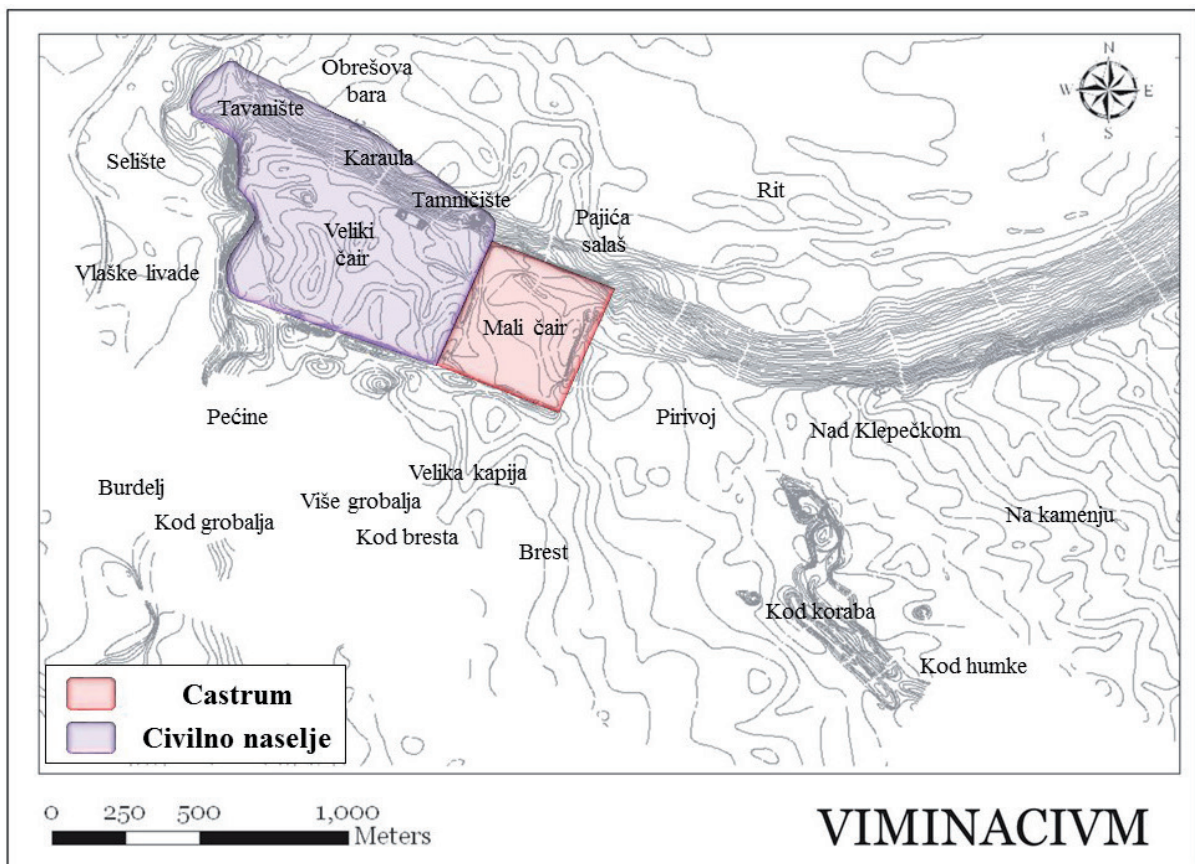
10 Korać, Golubović 2009, 9; Korać, Golubović, Mrđić 2018, 46.

Након тога, проћи ће деценије до почетка великих заштитних ископавања 70-их година 20. века – која је покренуо Археолошки институт – а која трају и данас. У периоду од 1972. до 1975. године трајао је пројекат истраживања града и логора Виминацијума, под руководством Љубице Зотовић у сарадњи с Владиславом Поповићем и Владимиром Кондићем, када су истражене градске терме. Од 1977. до 1997. Љубица Зотовић је руководила заштитним археолошким истраживањима Виминацијума. У овом периоду истражен је велики део некрополе која се простире јужно од града (јужна некропола). Том приликом, само на локалитетима Више гробаља и Пећине, откривено је скоро 14.000 гробова кремираних и инхумираних покојника. Најстарији гробови припадају келтској популацији, што сведочи о присутности Скордиска на овим просторима у предримско доба.

Од 2002. године нови полет у истраживању даје мултидисциплинарни тим истраживача под руководством Миомира Кораћа из Археолошког института. У истраживању римског града и војног логора од тада ради интердисциплинарни тим, који поред археолога чине и геофизичари, геолози, петролози, математичари, антрополози, археозоолози, истраживачи који се баве даљинском детекцијом, 3Д моделовањем и препознавањем облика, али и вештачком интелигенцијом. Сви добијени подаци спајају се у бази географског информационог система (ГИС). До данас је истражен највећи део источне некрополе града с преко хиљаду гробова, потом 15 вила рустика западно, источно и јужно од града, два крака аквадукта у дужини од 1.500 м, амфитеатар димензија 84 x 74 м, северна и западна капија војног логора, као и објекти унутар самог логора. Обављена су и ревизиона ископавања градских терми и обновљена на јужној некрополи где је истражено додатних 1.363 гроба (Карта 1).

After that, decades would pass until the great rescue excavation began during the 1970s, initiated by the Institute of Archaeology and lasting until the present day. In the period from 1972 to 1975, a project researching Viminacium city and the legionary fort was conducted by Ljubica Zotović, in cooperation with Vladislav Popović and Vladimir Kondić. On that occasion, the city *thermae* were examined. From 1977 to 1997, Ljubica Zotović led a rescue archaeological excavation of Viminacium. During this period, a large part of the cemetery was discovered, which stretches to the south from the city (the southern necropolis). In this period of time alone, on the sites of Više grobalja and Pećine, almost 14,000 skeletal and cremated burials were unearthed. The oldest graves belong to the Celtic population, giving testimony to the presence of Scordisci in this territory during pre-Roman times.

Since 2002, a new enthusiasm to the research has been given by the multidisciplinary team of researchers led by Miomir Korać from the Institute of Archaeology. Ever since then, besides archaeologists, research of the Roman city and legionary fort has been conducted by geo-physicists, geologists, petrologists, mathematicians, anthropologists, researchers who perform remote detection, 3D modelling and shape recognition researchers, as well as artificial intelligence teams. All of the obtained data is put together in the geographic information system (GIS) database. Until the present day, the greatest part of the eastern cemetery, with over 1,000 graves, has been examined, together with fifteen rural villas (*villae rusticae*) situated to the west, east and south of the city, two aqueduct branches with a total length of 1,500 m, the amphitheatre, measuring 84 x 74 m, the northern and western legionary fort gates as well as some of the structures within the fort itself. A revision excavation of the city baths (*thermae*) was conducted and the excavation of the southern cemetery has been renewed, revealing an additional 1,363 graves (Map 1).

Карта 1 – Општа ситуација на налазишту Виминацијум
 Map 1 – General situation at the Viminacium archaeological site

Виминацијум је још 1979. године проглашен за непокретно културно добро од изузетног значаја, међутим ова одлука није значила и стварну заштиту откривених објеката. Тек су током последње две деценије, нови приступи у решавању овог проблема изнедрили идеју о отварању Виминацијума за јавност. Музеј на отвореном или Археолошки парк Виминацијум формиран је 2006. године. Овај пионирски пројекат у Србији означио је и почетак археолошког туризма у нашој земљи. Парк се простире на 355 ha, а његово отварање пратила је и изградња пратеће инфраструктуре, обезбеђивање мера физич-

In 1979, Viminacium was proclaimed as immovable cultural property of extreme importance. However, this decision did not mean the actual protection of the discovered structures. Only during the past two decades did a new approach to solving this problem lead to the opening of Viminacium to the public. In 2006, the open-air museum, the Viminacium Archaeological Park, was established. This pioneer project in Serbia also represented the beginnings of archaeological tourism in our country. The park spreads over 355 hectares and its opening was accompanied by the creation of appropriate infrastructure, security measures for physical protection, the designing of a tourist route as well as developing a presentation

ке заштите, формирање туристичке руте, као и креирање презентације археолошких остатака базиране на интерпретацији научних података.¹¹ Први резултати приступа у презентацији археолошке баштине били су видљиви врло брзо. Већ 2007. године Виминацијум је посетило више од 50.000 посетилаца, а локално становништво нашло је своје запослење у Парку.¹²

Значај Виминацијума, не само у контексту римске археологије, већ и презентације културног наслеђа, препознат је и од међународних експерата, у оквиру различитих пројеката који се спроводе уз подршку Европске комисије.¹³ Престижна мрежа европских музеја на отвореном „Ехагс“ уврстила је Виминацијум међу десет најбољих европских музеја на отвореном. Археолошки парк Виминацијум два пута је награђен „Туристичким цветом“, наградом коју додељује Туристичка организација Србије, а 2018. Форум словенских култура на додели „Жива“ награде у Прагу, Археолошком парку Виминацијум је доделио специјално признање за руковођење.¹⁴

Током археолошких истраживања, која трају непрекидно од 2000. године, нађено је око 25.000 нових предмета од изузетног зна-

of the archaeological remains based on interpretations of scientific data.¹¹ The first results of this new approach of interpreting archaeological heritage soon became visible. In 2007, Viminacium was visited by more than 50,000 tourists, while the local population also acquired job opportunities in the Park.¹²

The importance of Viminacium, not only in the context of archaeology, but in the context of presenting cultural heritage, was also recognised by international experts and within different projects conducted with the support of the European Commission.¹³ The prestigious network of European open-air museums “EXARC” included Viminacium in their list of the top ten European open-air museums. On two occasions, the Viminacium Archaeological Park has been awarded a “Touristic flower”, assigned by the Tourist Organisation of Serbia, and in 2018, it received the “Živa” award, assigned by the Forum of Slavic Cultures, in Prague. This award was given to the Viminacium Archaeological Park as a special acknowledgment for its management.¹⁴

During archaeological research that has been conducted continuously ever since 2000, about 25,000 finds of great importance have been discovered. This huge collection, which needed special exhibiting conditions, but also the permanent urge to expand and enrich the Viminacium touristic offer, led to the next logical step – in

11 Maksin et al. 2011, 331–339; Tapavički-Ilić 2013, 315–326; Golubović, Korać 2013, 65–74; Korać 2019, 409–504; Anđelković Grašar, Nikolić, Rogić 2013, 9–14; Anđelković Grašar, Nikolić, Tapavički-Ilić 2020, 259–270; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2020, 125–133; Golubović, Tapavički-Ilić 2012, 67–73.

12 Maksin et al. 2011, 340; Anđelković Grašar, Tapavički-Ilić 2013, 191–204.

13 Tiussi 2012; Golubović, Mrđić 2013, 101–112; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2013, 97–100; Mrđić, Golubović 2014, 101–118; Ilić, Tapavički-Ilić, Ćirić 2014, 90–93; Tapavički-Ilić, Mrđić 2014, 94–98; Paardekooper, Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2015, 211–219; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2017, 177–180; Anđelković Grašar, Tapavički-Ilić 2017, 147–150; Mrđić, Golubović 2018, 155–166.

14 Nikolić, Anđelković Grašar 2021, 315–324.

11 Maksin et al. 2011, 331–339; Tapavički-Ilić 2013, 315–326; Golubović, Korać 2013, 65–74; Korać 2019, 409–504; Anđelković Grašar, Nikolić, Rogić 2013, 9–14; Anđelković Grašar, Nikolić, Tapavički-Ilić 2020, 259–270; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2020, 125–133; Golubović, Tapavički-Ilić 2012, 67–73.

12 Maksin et al. 2011, 340; Anđelković Grašar, Tapavički-Ilić 2013, 191–204.

13 Tiussi 2012; Golubović, Mrđić 2013, 101–112; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2013, 97–100; Mrđić, Golubović 2014, 101–118; Ilić, Tapavički-Ilić, Ćirić 2014, 90–93; Tapavički-Ilić, Mrđić 2014, 94–98; Paardekooper, Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2015, 211–219; Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2017, 177–180; Anđelković Grašar, Tapavički-Ilić 2017, 147–150; Mrđić, Golubović 2018, 155–166.

14 Nikolić, Anđelković Grašar 2021, 315–324.

чаја. Овај обиман фондус, за који је било потребно обезбедити услове излагања, као и стална потреба за проширењем и обогаћивањем туристичке понуде на Виминацијуму, довеле су до следећег логичног корака 2019. године – формалног оснивања Музеја у саставу Археолошког института на простору археолошког локалитета Виминацијум. Новоосновани Музеј налази се у оквиру Археолошког парка, у згради научно-истраживачког центра (*Domus Scientiarum Viminacium*).

2019, within the Institute of Archaeology and within the area of the archaeological site of Viminacium, a museum was formally established. The newly established museum makes up part of the archaeological park, in the building of the scientific and research centre (*Domus Scientiarum Viminacium*).

СКРАЋЕНИЦЕ / ABBREVIATIONS

IMS I = *Inscriptions De La Mésie Supérieure*, Vol. I

M. Mirković, S. Dušanić, *Inscriptions De La Mésie Supérieure*, Vol. I, *Singidunum et le nord-ouest de la province*, Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de Philosophie de l'Université de Beograd, Beograd 1976.

ЛИТЕРАТУРА / BIBLIOGRAPHY

Andelković Grašar, Rogić, Nikolić 2013 – J. Andelković Grašar, D. Rogić, E. Nikolić, Viminacium, Archaeological Park - Modern Code for Re-Reading the Past of the Roman City and Legionary Camp. In: J. Popielska-Grzybowska, J. Iwaszczuk (eds.), *Studies on Disasters, Catastrophes and the Ends of the World in Sources, Acta Archaeologica Pultusk-iensia*, IV, Pultusk 2013, 9-14.

Andelković Grašar, Tapavički-Ilić 2013 – J. Andelković Grašar, M. Tapavički-Ilić, Senior visitors, junior enthusiasm: analysis of visitors' questionnaire, *Archaeology and Science* 9, 2013, 191-204.

Andelković Grašar, Tapavički-Ilić 2017 – J. Andelković Grašar, M. Tapavički-Ilić, Završetak projekta OpenArch isnimanje filma "Interaction with Visitors in Archaeological Open-Air Museums", u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2015. godini*, Arheološki institut, Beograd 2017, 147-150.

Andelković Grašar, Nikolić, Tapavički-Ilić 2020 – J. Andelković Grašar, E. Nikolić, M. Tapavički-Ilić, Viminacium Archaeological Park as an Instrument of Integration of the Local Community into the Protection of Cultural

Heritage, *Roma e il mondo Adriatico (dalla ricerca archeologica alla pianificazione del territorio)*, *Atti del convegno, Macerata, 18-20 Maggio 2017*, (eds.) R. Perna, R. Carmenati, M. Giuliodori, J. Piccinini, Roma: Edizioni Quasar di S. Tognon s.r.l. I, Roma 2020, 259-270.

Борић-Брешковић 1976 – Б. Борић-Брешковић, *Новац ковнице Виминацијум у збици Светозара Ст. Душанића*, Музеј града Београда, Београд 1976.

Ферјанчић 2002 – С. Ферјанчић, *Насељавање легијских ветерана*, Балканолошки институт, Београд 2002.

Ferjančić 2013 – S. Ferjančić, History of Roman provinces in the territory of modern day Serbia during the Principate, in: I. Popović, B. Borić-Brešković (eds.), *Constantine the Great and the Edict of Milan 313. The Birth of Christianity in the Roman Provinces on the soil of Serbia*, National Museum Belgrade, Belgrade 2013, 12-31.

Golubović, Tapavički-Ilić 2012 – S. Golubović, M. Tapavički-Ilić, The Viminacium Archaeological Park and Scientific and Research Center. In: R. Chowanec, W. Więckowski (eds.), *Archaeological Heritage: Methods of Education and Popularization*, Oxford 2012, 67-73.

Golubović, Korać 2013 – S. Golubović, M. Korać, Bringing to Life the Ancient City of Viminacium on the Danube. In: N. Mills (ed.), *Presenting the Romans – Interpreting the Frontiers of the Roman Empire World Heritage Site*, Woodbridge 2013, 65-73.

Golubović, Mrđić 2013 – S. Golubović, N. Mrđić, T-Pas – Project on tourist promotion of the archaeological sites along the route Aquileia, Emona, Viminacium, *Archaeology and Science* 8 (2012), 2013, 101-112.

Голубовић, Мрђић, Кораћ 2018 – С. Голубовић, Н. Мрђић, М. Кораћ, Виминацијум, у: М. Кораћ, С. Поп-Лазих (ур.), *Римски лимес и градови на тлу Србије (РЛГС)*, САНУ, Археолошки институт, Београд 2018, 37-43.

- Ilić, Tapavički-Ilić, Ćirić 2014** – O. Ilić, M. Tapavički-Ilić, Đ. Ćirić, Viminacijum: eksperimentalna arheologija u okviru projekta OpenArch”, u: D. Antonović (ur.), *Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2013. godini*, Arheološki institut, Beograd 2014, 90-93.
- Korać 2019** – M. Korać, *Viminacium Urbs et Castra Legionis: Research, Protection, Presentation and Valorisation*, Institute of Archaeology, Belgrade 2019.
- Korać, Golubović 2009** – M. Korać, S. Golubović, *Viminacium. Više globalja*, Tom 2, Arheološki institut, Beograd 2009.
- Korać, Golubović, Mrđić 2018** – M. Korać, S. Golubović, N. Mrđić, Research of Viminacium and its Suburban Zones, in: S. Golubović, N. Mrđić (eds.), *Vivere Militare Est. From Populus to Emperors – Living on the Frontier*, Vol. II, Institute of Archaeology, Belgrade 2018, 41–71.
- Maksin et al. 2011** – M. Maksin, M. Pucar, S. Milijić, M. Korać, *Održivi razvoj turizma u Evropskoj Uniji I Srbiji*, Beograd 2011.
- Marsigli 1726** – L. F. Marsigli, *Danubius pannonico-mysicus, observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, physicis, perlustratus*. Haga Comitum: Apud P. Gosse, R. Chr. Alberts, P. De Hondt, Amstelodami: Apud Harm. Uytwerf & Franc., Changuion 1726.
- Mirković 1968** – M. Mirković, *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji*, Arheološko društvo Jugoslavije, Beograd 1968.
- Mrđić, Golubović 2014** – N. Mrđić, S. Golubović, Danube Limes as a UNESCO World Heritage Site, *Arheologija i prirodne nauke* 9, 2014, 101-118.
- Mrđić, Golubović 2018** – N. Mrđić, S. Golubović, Rebirth of the Past – Recreating Viminacium in 3D and Presenting Roman Cultural Heritage, *Archaeology and Science* 13 (2017), 2018, 155–166.
- Nikolić, Anđelković Grašar 2021** – E. Nikolić, J. Anđelković Grašar, Arheološki park Viminacijum i Živa Award 2018, u: *Arheologija u Srbiji Projekti Arheološkog instituta u 2018. godini* (ur.) S. Vitezović, M. Radišić, Đ. Obradović, Arheološki institut, Beograd 2021, 315-324.
- Paardekooper, Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2015** – R. Paardekooper, M. Tapavički-Ilić, J. Anđelković Grašar, Viminacium and the OpenArch Project, *Archaeology and Science* 10 (2014), 2015, 211-219.
- Tapavički-Ilić 2013** – M. Tapavički-Ilić, Viminacium – Archäologischer Park Entwicklung und Perspektive. In: L. Č. Pop-ović, M. Vidaković, Đ. S. Kostić (eds.), *Resources of the Danubian Region: the Possibility of Cooperation and Utilisation*, Belgrade 2013, 315–326.
- Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2013** – M. Tapavički-Ilić, J. Anđelković Grašar, OpenArch, European Project of Popularizing Archaeology“, *Archaeology and Science* 8 (2012), 2013, 97–100.
- Tapavički-Ilić, Mrđić 2014** – Eksperimentalna arheologija Kremacija i priprema groba tipa Mala Kopašnica – Sase, u: D. Antonović (ed.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2013. godini*, Arheološki institut, Beograd 2014, 95–98.
- Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2017** – M. Tapavički-Ilić, J. Anđelković Grašar, Drugi međunarodni simpozijum na Viminacijumu: The Impact of Dialogue with Visitors on - AOAM Management, 29. septembar – 3. oktobar 2014. Godine, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2014. godini*, Arheološki institut, Beograd 2017, 177–180.
- Tapavički-Ilić, Anđelković Grašar 2020** – M. Tapavički-Ilić, J. Anđelković Grašar, Storytelling. Is there a better method of archaeological site interpretation?, in: I. Miloglav (ed.), *Proceedings From the 6th Scientific Conference Methodology and Archaeometry*, Zagreb 6-7 December 2018, In: I. Miloglav (ed.), Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Zagreb 2020, 125–133.
- Tiussi 2012** – C. Tiussi, *T-Pas. Tourist Promotion of the Archaeological Sites along the Roman*

Route Aquileia-Emona-Viminacium, Fondazione Aquileia, Muzej in Galerije mesta Ljubljane, Arheološki institut Beograd, Aquileia, Ljubljana, Beograd 2012.

Валтровић 1884 – М. Валтровић, Откопавања у Костољцу, *Старинар* I, 1884, 1, 3–15; I–2, 49–63; I–3, 91–114; I–4, 121–142.

Војвода, Golubović, Mikić 2021 – М. Vojevoda, S. Golubović, I. Mikić, *Mors immatura. Novac i apotropејско-profilaktički elementi u pogrebnim ritualima – јужна nekropola Viminacijuma*, Arheološki institut, Beograd 2021.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904"652"(497.11)(082)
904(497.11)(083.82)

VIVERE in urbe Viminacium. T. 1 / editors Mirjana Vojvoda, Ilija Danković,
Bebina Milovanović ; [translated by Milica Tapavički Ilić]. - Belgrade : Institute
of Archaeology, 2022 (Beograd : Digital Art). - 501 str. : fotogr. ; 25 cm.
- (Monographies / Institute of Archaeology, Belgrade ; 76)

Na spor. nasl. str: Vivere in urbe Viminacium. Том 1. - Uporedo engl. prevod i srp.
original. - Tekst štampan dvostubačno. - Tiraž 100. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6439-070-5
ISBN 978-86-6439-069-9 (niz)

a) Археолошка истраживања - Виминацијум - Зборници b) Археолошки налази
- Виминацијум - Каталогзи

COBISS.SR-ID 82274569

